

СЕСУАЛЬНІ ДОМАГАННЯ: ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ПРОФІЛАКТИКА

Ковальова О. В.

Метою статті є дослідження особливостей відповідальності за вчинення сексуального домагання на підставі аналізу новел законодавства, а також можливих складових профілактики даного правопорушення.

На підставі аналізу поняття та ознак сексуального домагання відповідно до положень Стамбульської конвенції та національного законодавства зроблено висновок про відповідність останнього європейським стандартам.

Охарактеризовано форми сексуального домагання та наведено орієнтовний перелік дій в межах кожної із них, з окремим фокусом уваги на використання електронних комунікацій.

Звернуто увагу на доцільність приведення складу правопорушення, передбаченого статтею 173-7 КУпАП, у відповідність до визначення сексуального домагання, закріпленого в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», зокрема в контексті настання адміністративної відповідальності також за фізичну форму сексуального домагання.

Наголошено на доцільності розробки та затвердження методичних рекомендацій для правоохоронців та правників з питань кваліфікації та документування сексуального домагання, зокрема відмежування його від кримінальних правопорушень, які посягають на статеву свободу та статеву недоторканість особи, а також від булінгу (цькування) сексуальної форми.

Акцентовано увагу на важливості комплексного підходу до запобігання та протидії сексуальним домаганням, який має включати вжиття заходів, спрямованих на профілактику сексуальних домагань. Підкреслено важливість окремих складових профілактики сексуальних домагань, в тому числі роз'яснення алгоритмів реагування осіб, які зазнають сексуального домагання, та його свідків, з фокусом уваги на важливість документування та збереження доказів такої поведінки.

Ключові слова: сексуальні домагання, вербальна форма, невербальна форма, фізична форма, адміністративна відповідальність, профілактика.

Kovalova O. V. Sexual harassment: responsibility and prevention

The purpose of the article is to study the peculiarities of liability for sexual harassment based on the analysis of legislative innovations and possible components of prevention of this offense.

Based on the analysis of the concept and signs of sexual harassment in accordance with the provisions of the Istanbul Convention and national legislation, the author concludes that the latter complies with European standards.

The author characterizes the forms of sexual harassment and provides an indicative list of actions within each of them, with a special focus on the use of electronic communications.

Attention is drawn to the expediency of bringing the offense under Article 173-7 of the Code of Administrative Offenses in line with the definition of sexual harassment enshrined in the Law of Ukraine "On Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men", in particular in the context of administrative liability for the physical form of sexual harassment.

The author emphasizes the expediency of developing and approving methodological recommendations for law enforcement officers and lawyers on the qualification and documentation of sexual harassment, in particular, its distinction from criminal offenses that infringe on sexual freedom and sexual inviolability of a person, as well as from sexual bullying (harassment).

The author emphasizes the importance of a comprehensive approach to preventing and combating sexual harassment, which should include taking measures aimed at preventing sexual harassment. The importance of individual components of sexual harassment prevention is emphasized, including explanation of algorithms for responding to sexual harassment and its witnesses, with a focus on the importance of documenting and preserving evidence of such behavior.

Key words: sexual harassment, verbal form, non-verbal form, physical form, administrative responsibility, prevention.

Актуальність дослідження. Більшість жінок в Європі в певний момент свого життя піддавалися тій чи іншій формі небажаної сексуальної

уваги або домагань [1]. Результати дослідження 2021 року у 15 країнах світу свідчать, що 78% жінок зазнавали домагань у громадських місцях [2]. Результати оприлюдненого у 2019 р. опитування щодо добробуту й безпеки жінок в Україні свідчать, що майже половина (49%) жінок віком від 15 років стверджує, що зазнала сексуального домагання [3, с.4]. Частка жінок у ЄС, які стверджують, що вони зазнали сексуального домагання, становить 55% і варіюється від 24% у Болгарії до 81% у Швеції. Рівень поширеності в Польщі й Румунії (32%) нижчий, ніж в Україні [3, с.27]. На нашу думку, в даному контексті наведені дані свідчать не тільки про поширеність сексуальних домагань, а й про рівень їх толерування, а також обізнаності щодо наявних механізмів протидії.

Половина (50%) постраждалих жінок в Україні нікому не розповідала про свій найсерйозніший інцидент сексуального домагання після того, як це сталося. А ті постраждали, що розповідали, вирішили поговорити з другом/подругою або членом сім'ї, замість того, щоб звернутися до поліції або відповідної служби чи організації [3, с.5]. На нашу думку, частково це можна пояснити тим, що станом на 2019 рік відповідальність за вчинення сексуальних домагань не була передбачена в національному законодавстві, хоча Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» містив визначення сексуальних домагань, яке на той час було обмежено виключно наявністю відносин трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування. Слід зазначити, що лише близько третини жінок у ЄС, які стикалися з сексуальними домаганнями, зазнали цього на роботі [4], що свідчить про необхідність більш широкого тлумачення даного поняття. ГРЕВІО (група експертів Ради Європи, відповідальна за моніторинг виконання Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (далі - Стамбульська конвенція) у своєму огляді 2022 року наголосила, що сексуальні домагання не обмежуються робочим місцем або сім'єю і можуть мати місце в різних контекстах [5, с.114].

Цікаво, що в 1989 році Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок зазначив про сексуальні домагання в своїй Загальній рекомендації №12, з фокусом уваги саме на сферу праці, тобто використовував вузький підхід [6, с.12]. В 1999 році в Загальній рекомендації №24 цей Комітет зазначав, що дівчатка молодшого і підліткового віку частіше зазнають сексуальних домагань з боку більш старших чоловіків і членів сім'ї [6, с.24],

отже розширив своє бачення сексуальних домагань, що в цілому прослідковується і в подальших рекомендаціях, в яких йде мова про ризики сексуальних домагань в транспорті [6, с.258], в навчальних закладах і за її межами [6, с.246], в спорті [6, с.297].

Українські дослідники звертали увагу як на необхідність більш широкого підходу до тлумачення сексуальних домагань (переважно в контексті охоплення не лише відносин підпорядкування, а і відносин між колегами [7, с.74], а також між незнайомими людьми [8, с.129]), так і на необхідність встановлення відповідальності за сексуальні домагання, хоча їх думки щодо виду юридичної відповідальності розділились. Так, Левченко К. [9, с.7-8], Руфанова В. [10, с.129-131], Гурковська К., Мороз О. [11, с.321], Рямзіна А. [12, с.181] зазначали про необхідність криміналізації сексуальних домагань. В свою чергу, Дудоров О. та Письменьський Є. висловлювали сумнів у тому, що кримінально-правовими або принаймні тільки кримінально-правовими засобами варто реагувати на дії, описані в ст. 40 Стамбульської конвенції [13, с.310-318]. Дубенко О. та Постол О. пропонували передбачити адміністративну відповідальність за сексуальні домагання, які не мають насильницьких ознак та не пов'язані з проникненням у тіло іншої особи [14, с.69].

Новим поштовхом для наукових дискусій стала ратифікація Стамбульської конвенції, яка активізувала діяльність щодо приведення національного законодавства у відповідність до її положень. Слід зазначити, що в Стамбульській конвенції наголошено, що сторонам дозволено самостійно обирати, будуть вони відносити сексуальні домагання до кримінального права чи застосовуватимуть адміністративні або інші правові санкції, але при цьому вони мають забезпечити наявність у законодавстві положень щодо сексуальних домагань [15, с.131-132]. Станом на 2022 рік згідно звіту ГРЕВІО Албанія, Андорра, Франція, Мальта, Португалія, Сербія, Іспанія, Туреччина та Франція мають окремий склад злочину «сексуальні домагання», який передбачає кримінальне покарання; Фінляндія, Італія, Монако, Чорногорія та Нідерланди включають сексуальні домагання до більш широких кримінальних злочинів. При цьому Фінляндія, Італія та Чорногорія одночасно охоплюють деякі дії, типові для сексуальних домагань, іншим законодавством, яке передбачає некримінальні санкції [5, с.115].

В 2024 році було прийнято закон [16], яким зокрема змінено визначення поняття «сексуальне

домагання» та передбачено настання адміністративної відповідальності за його вчинення (ст.173-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП).

Огляд останніх досліджень. Питанням відповідальності за сексуальне домагання присвячені наукові праці таких вчених як Гурковська К., Дубенко О., Дудоров О., Левченко К., Мороз О., Письменьський Є., Постол О., Рямзіна А., Руфанова В. та ін. Проте більшість із них були присвячені науковим пошукам в цій царині до прийняття змін до законодавства з метою його наближення до положень Стамбульської конвенції. Питання адміністративної відповідальності за сексуальні домагання у світлі сучасного законодавства розглядалися Іщенко-Ладною Т. [17], яка дослідила сутність сексуальних домагань як протиправного діяння, а також питання настання адміністративної відповідальності. При цьому окремі аспекти відповідальності за сексуальні домагання залишились поза увагою науковиці, а питання профілактики не розглядалися.

Метою цієї статті є дослідження особливостей відповідальності за вчинення сексуального домагання на підставі аналізу новел законодавства, а також можливих складових профілактики даного правопорушення.

Виклад основних положень. Стамбульська конвенція визначає сексуальні домагання як «будь-яку форму небажаної вербальної, невербальної або фізичної поведінки сексуального характеру, метою або наслідком якої є порушення гідності особи, зокрема шляхом створення залякувального, ворожого, принизливого або образливого середовища» [15, с.32]. Майже ідентичне визначення сексуальних домагань міститься в Глосарії і тезаурусі ґендерної рівності EIGE [18]. Аналіз даного визначення дозволяє виокремити наступні ознаки сексуального домагання: 1) небажаність поведінки для особи, яка зазнає домагання, тобто її має нав'язувати правопорушник; 2) може вчинятись у вербальній, невербальній, фізичній формі; 3) поведінка має сексуальний характер; 4) діяння повинні мати на меті або своїм наслідком порушення гідності особи; 5) може супроводжуватись створенням залякувального, ворожого, принизливого або образливого середовища. Оновлене в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» визначення «сексуальне домагання» наразі містить в собі всі з наведених характерних ознак, отже в цілому відповідає положенням Стамбульської конвенції.

При цьому звертає увагу, що статтею 173-7 КУпАП передбачено настання адміністративної відповідальності лише за вербальну та невербальну форми сексуальних домагань, фізична форма сексуальних домагань не охоплюється даним складом правопорушення. Можна припускати два варіанти такого підходу: 1) правова прогалина; 2) передбачення того, що фізична форма сексуальних домагань має тягнути настання кримінальної відповідальності. Однак, слід врахувати наступне: 1) окремі прояви сексуальних домагань фізичної форми (наприклад, дотики до тіла, обійми, масаж плечей тощо), не охоплюються будь-яким складом правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом України; 2) кримінальна відповідальність настає за діяння, які посягають на статеву свободу та статеву недоторканість особу, а об'єктом сексуальних домагань є честь та гідність особи; 3) кримінальна відповідальність передбачена переважно за дії, які мають характер насильства або примушування (мова йде про особу, яка досягла віку згоди), а не домагання, які за своєю суттю є проявом дискримінації. Отже, схилиємось до думки, що в даному контексті мова має йти саме про правову прогалину.

Цілком погоджуючись з думкою Іщенко-Ладної Т. про те, що можуть виникнути проблемні питання, пов'язані з кваліфікацією протиправних дій особи [17, с.147], лише частково поділяємо думку авторки про те, що фізичні дотики, обійми, притискання без згоди особи й інші дії сексуального характеру, які не посягають на статеву свободу та статеву недоторканність особи та які включають фізичний контакт можна також частково зарахувати й до невербальних домагань [17, с.147]. На наш погляд, слід передбачити настання адміністративної відповідальності за сексуальні домагання фізичної форми у разі, якщо вони не посягають на статеву свободу та статеву недоторканість особи. Це сприятиме уникненню відповідальності у разі, якщо сексуальне домагання має виключно фізичний характер, зокрема не супроводжується жестами або рухами тіла, проте не охоплюється жодним складом кримінальних правопорушень.

Окремої уваги в контексті відповідальності за сексуальні домагання потребує можливий перелік діянь, які підпадають під ту чи іншу форму, який звісно не може бути вичерпним.

Так, *вербальна форма* - це слова або звуки, які висловлює або промовляє правопорушник: наприклад, жарти, запитання, зауваження, які можуть висловлюватися в усній або письмовій

формі [15, с.132]. Вербальні сексуальні домагання включають недоречні та образливі з точки зору статі коментарі, жарти або запитання щодо зовнішнього вигляду або приватного життя особи. Вони можуть також включати погрози, принизливі вислови та образи сексуального спрямування; нетактовні запитання щодо приватного життя або обговорення зовнішності людей [19]; звернення до дорослої людини як до дівчинки, хлопчика, ляльки, крихітки; свист на когось, тваринні вигуки; сексуальні коментарі про тіло людини; коментарі чи натяки сексуального характеру; переведення робочих дискусій на сексуальні теми; анекдоти чи історії на сексуальну тематику; розпитування про сексуальні фантазії чи вподобання; особисті запитання про сексуальне життя; звуки поцілунків, виття та плямкання губами; сексуальні коментарі про одяг людини; неодноразові запрошення на побачення людини, яка не зацікавлена в цьому; поширення чуток про особисте сексуальне життя людини [20].

Невербальна форма - це будь-яка комунікація з боку правопорушника без застосування слів або звуків: наприклад, вираз обличчя, рухи руками або знаки [15, с.132]. Невербальні форми сексуальних домагань можуть включати демонстрацію або надсилання матеріалів і зображень сексуального характеру; неоднозначні жести; неприємні погляди; непристойне оголення в присутності іншої людини; нав'язливі візити; спостереження [19]; сексуальні жести руками або за допомогою рухів тіла; демонстрація візуальних образів сексуального характеру; дарування особистих подарунків; підморгування; облизування губ; розглядання людини з ніг до голови [20].

Фізична форма стосується будь-якої поведінки сексуального змісту, до неї також можуть належати ситуації контакту з тілом постраждалої особи [15, с.132]. Фізичні сексуальні домагання включають небажаний фізичний контакт - обійми, погладжування частин тіла або порушення особистого простору людини [19]; масаж шиї або плечей; дотики до одягу, волосся чи тіла людини; поцілунки, поплескування; торкання або тертя в сексуальному плані навколо іншої людини; при тискання до іншої людини [20].

Адміністративна відповідальність має наставати в тому числі у разі вчинення сексуального домагання з використанням електронних комунікацій. ГРЕВІО в 2021 році акцентувала увагу, що під визначення сексуальних домагань в Інтернеті підпадає наступна поведінка за допомогою цифрових засобів: 1) поширення оголених або

сексуальних зображень (світлин чи відео) без згоди особи або погрози поширення таких зображень, в тому числі «порнопомста»; 2) зйомка, виготовлення або закупівля зображень або відео інтимного характеру без згоди особи, а також виготовлення зображень або відео без згоди особи, де обличчя або тіло людини накладається поверх обличчя або тіла іншої людини на фото або відео порнографічного характеру («fake pornography» або дїпфейки, коли такі зображення створюються за допомогою штучного інтелекту); 3) експлуатація, примус і погрози, тобто примусовий секстинг, сексуальні вимагання, погрози зґвалтування, сексуалізований або гендерно обумовлений доксинг, видавання себе за іншу особу та аутинг; 4) сексуалізоване знуцання, залякування сексуального характеру, поширення чуток про сексуальну поведінку, розміщення сексуалізованих коментарів під світлинами або постами, видавання себе за постраждалу та поширення матеріалів сексуального характеру або сексуальні домагання до інших, що впливає на репутацію та/або засоби до існування особи, або «аутинг» особи без її згоди з метою залякування, погрози та бодішеймінгу; 5) кіберфлешинг, який полягає у надсиланні небажаних зображень сексуального характеру через додатки для знайомств або обміну повідомленнями, за допомогою текстових повідомлень або технологій Airdrop чи Bluetooth [21, с.11]. Вважаємо, що з використанням електронних комунікацій може бути вчинена як вербальна (голосові повідомлення, повідомлення, електронні листи тощо), так і невербальна (емої, відео з жестами, рухами тіла тощо) форми сексуального домагання.

Стамбульська конвенція не передбачає обов'язковості настання шкоди здоров'ю постраждалих осіб. Отже, стаття 173-7 КУпАП має формальний склад правопорушення. В контексті документування даного виду правопорушень, крім визначення форми домагань, має значення те, що дії: 1) є умисними; 2) вчинені проти бажання особи; 3) є образливими, принизливими; 4) мають сексуальний характер.

При цьому поведінка має бути образливою чи принизливою не лише з суб'єктивної точки зору, але й з точки зору «розумної людини» (або «поза розумним сумнівом»), тобто слід враховувати її сприйняття сторонньою (незацікавленою) особою. При цьому доцільно враховувати культурний аспект. Так, опитування у семи європейських країнах демонструє, що французи, британці та фіни мають нижчу межу толерантності порівняно

з німцями та датчанами. Найбільші відмінності виникають у гуморі. Коли чоловіки жартують із жінкою з сексуальним підтекстом, це турбує лише кожного шостого (17%) данців. Серед німців (35%) і шведів (38%) принаймні кожен третій був би обурений. Найбільше проблем у тих, хто розповідає образливі анекдоти, у Великобританії (69%) і Фінляндії (67%) [22].

Суттєвою характеристикою сексуальних домагань є те, що вони небажані. Саме небажаний характер поведінки відрізняє сексуальні домагання від дружньої поведінки, компліментів тощо. Хорошим емпіричним правилом є те, що коментарів щодо зовнішнього вигляду людей на сучасному робочому місці краще уникати [23]. При цьому небажана не означає «недобровільна». Потерпіла особа може дати згоду або погодитися на певну поведінку та брати в ній активну участь, навіть якщо вона є образливою, особливо якщо вона перебуває у матеріальній, службовій чи іншій залежності від правопорушника. Така залежність, наряду з повторністю, наразі становить кваліфікований склад сексуального домагання як адміністративного правопорушення.

Місце вчинення сексуального домагання не має значення для його кваліфікації, тобто такі дії можуть відбуватись як в публічному (на роботі, в громадських місцях, закладах освіти, розважальних закладах, транспорті, тощо), так і в приватному просторі (вдома, в гостях, тощо).

Також слід пам'ятати, що відповідно до ч.2 ст.9 КУпАП адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності. Тому кваліфікація сексуальних домагань потребує особливої уваги в контексті відмежування перш за все від кримінальних правопорушень. Задля забезпечення уникнення кримінальної відповідальності винних осіб важливо посилити підготовку правоохоронців та правників з питань відмежування сексуальних домагань від кримінальних правопорушень, які посягають на статеву свободу та статеву недоторканість особи. Крім того, важливим є відмежування сексуальних домагань від сексуальної форми булінгу (цькування).

Навчання фахівців має також охоплювати питання комунікації з постраждалими особами з метою запобігання їх повторній і вторинній віктимізації, а також наявні заходи захисту та підтримки для осіб, які зазнали сексуальних домагань. Доцільно підготувати методичні рекомендації для

суддів, прокурорів, поліцейських та адвокатів, які ґрунтуватимуться на спільних підходах кваліфікації та документування сексуальних домагань.

Мета адміністративної відповідальності полягає поміж іншим в запобіганні адміністративним правопорушенням, виявленні й усуненні причин та умов, які сприяють їх вчиненню. Щодо вжиття заходів для запобігання сексуальних домагань на робочому місці слід згадати про рекомендації CEDAW до 9-ої періодичної доповіді України, зокрема доцільність:

- проведення регулярних трудових інспекцій та ґендерних експертиз компаній;
- розробки системи подачі скарг, яка забезпечить ефективний доступ постраждалих осіб до відшкодування шкоди [24].

Стандарти ЄС передбачають, що внутрішні або зовнішні консультаційні послуги повинні надаватися як постраждалим особам, так і роботодавцям. Такі послуги повинні включати інформацію про способи адекватного реагування на випадки сексуальних домагань на роботі та про доступні засоби правового захисту. Посадові особи, які можуть контактувати з постраждалими особами, мають проходити спеціалізоване навчання [25].

В контексті профілактики сексуальних домагань в громадських місцях слід звернути увагу на положення Резолюції 2177 (2017), яка закликає держави-члени Ради Європи:

- прийняти та активно впроваджувати політику нульової терпимості до насильства щодо жінок у громадському просторі, забезпечуючи помітну присутність достатньої кількості поліцейських, які навчені допомагати постраждалим від насильства, а також шляхом регулювання та контролю за споживанням наркотиків та алкоголю на заходах із високим ризиком заворушень та насильства;
- започатковувати та підтримувати інформаційно-просвітницькі кампанії щодо необхідності запобігання та боротьби з сексуальним насильством і домаганнями в громадських місцях, включаючи кампанії, які спрямовані спеціально на чоловіків, а також кампанії, які закликають свідків насильства реагувати та втрутитися [26].

Результати міжнародного дослідження щодо домагань у громадських місцях свідчать, що 86% свідків домагань у громадських місцях не знають, як діяти в такій ситуації. Тому слід поширювати інформацію про алгоритм реагування осіб, які зазнають сексуального домагання, а також стратегії втручання осіб, які стали свідками цього. У партнерстві з неурядовою організацією Hollaback! бренд L'Oréal Paris запустив

програму Stand Up з метою навчити, як протидіяти домаганням у громадських місцях. Схвалена експертами програма навчання, базується на методології «5Д»: «Direct» - діяти прямим втручанням, «Distract» - діяти на відволікання, «Delegate» - долучати інших, «Document» - документувати, «Delay» - допомогти згодом. Застосовуючи ці тактики, можна ефективно й безпечно протидіяти домаганням у громадських місцях з метою створення безпечного, інклюзивного простору для всіх [27]. Доцільно також сприяти поширенню інформаційно-просвітницьких кампаній (наприклад, #ЯНеБоюсьСказати та #MeToo) та інформації про успішні випадки захисту інтересів постраждалих осіб та притягнення до відповідальності кривдників.

Під час профілактичної роботи з населенням важливо: 1) роз'яснювати форми та прояви сексуальних домагань; 2) наголошувати на протиправності цього діяння та інформувати про відповідальність за його вчинення; 3) акцентувати увагу на наслідках сексуальних домагань як для потерпілої особи, так і суспільства в цілому; 4) формувати нульову толерантність до будь-яких проявів сексуальних домагань та небайдужість до осіб, які їх зазнали; 5) інформувати про права осіб, які зазнали сексуального домагання, зокрема право на відшкодування матеріальних збитків та моральної шкоди, завданих унаслідок сексуальних домагань; 6) поширювати контакти безоплатної правничої, а також психологічної допомоги для постраждалих осіб; 7) роз'яснювати алгоритм реагування осіб, які зазнають сексуального домагання, та його свідків, з фокусом уваги на важливість документування та збереження доказів такої поведінки.

Висновки. Розширення закріпленого у національному законодавстві поняття сексуального домагання та доповнення КУпАП нормою, яка передбачає настання адміністративної відповідальності за його вчинення, є важливим кроком наближення національного законодавства до положень Стамбульської конвенції та складовою формування нульової толерантності до будь-яких проявів дискримінації та насильства. Проте доцільно привести склад правопорушення, передбаченого статтею 173-7 КУпАП, у відповідність до визначення сексуального домагання, закріпленого в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», зокрема передбачити настання адміністративної відповідальності також за фізичну форму сексуального домагання.

Невідворотність відповідальності осіб, які вчиняють сексуальні домагання, та належний захист прав та інтересів постраждалих осіб залежить зокрема від рівня підготовки фахівців, зокрема поліцейських, суддів, адвокатів. Тому доцільно розробити та затвердити методичні рекомендації з питань кваліфікації та документування сексуальних домагань, а також включити дані питання до програм підготовки та підвищення кваліфікації правоохоронців та правників.

Система запобігання та протидії сексуальним домаганням має передбачати комплексний характер та включати крім притягнення до відповідальності кривдників, дієві механізми надання допомоги та підтримки постраждалим особам, а також вжиття заходів, спрямованих на профілактику сексуальних домагань.

Література

1. Bullying and sexual harassment at the workplace, in public spaces, and in political life in the EU. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604949/IPOL_STU\(2018\)604949_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604949/IPOL_STU(2018)604949_EN.pdf).
2. Факти та статистика. URL: <https://www.standup-international.com/ua/uk/facts>.
3. Добробут і безпека жінок. Дослідження насильства над жінками в Україні. Проведено під керівництвом ОБСЄ. Україна. Результати дослідження. 2019. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318_0.pdf.
4. Proposal for a Directive Of The European Parliament And Of The Council on combating violence against women and domestic violence. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0105>.
5. Mid-term Horizontal Review of GREVIO baseline evaluation reports. URL: <https://rm.coe.int/prems-010522-gbr-grevio-mid-term-horizontal-review-rev-february-2022/1680a58499>.
6. Загальні рекомендації, ухвалені Комітетом ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок №1-37. URL : <https://surl.li/anyrrh>.
7. Кісілюк Е. М. Кримінально-правова протидія сексуальним домаганням. Актуальні проблеми кримінального права: тези доп. X Всеукр.наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (м. Київ, 22 листопада 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 73-77.
8. Руфанова В. М. Сексуальні домагання як форма ґендерно зумовленого насильства. Прикарпатський юридичний вісник.2021. Вип. 5. С. 128-132.
9. Левченко К.Б. Конвенція Ради Європи із запо-

бігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами ратифікована. що далі? *Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах глобальних викликів сьогодення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8 липня 2022 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 5-11.*

10. Руфанова В. М. Сексуальні домагання як форма ґендерно зумовленого насильства. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 5. С. 128-132. URL : http://pju.nuoua.od.ua/v5_2021/24.pdf.

11. Гурковська К. А., Мороз О. Б. Проблеми реалізації положень Стамбульської конвенції у національному законодавстві України з протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 319-322.

12. Рямзіна А. Ю. Удосконалення суб'єктного складу сексуальних домагань щодо жінок у сфері праці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2022. Вип. 72: ч. 2. С. 179-183.

13. Dudorov O., Pysmensky Y. Sexual Sphere : Thin Line between Freedom and Crime. *The Lawyer Quarterly*. 2019. P. 299 - 318.

14. Дубенко О., Постол О. Імплементация положень Стамбульської конвенції в контексті притягнення кривдників до відповідальності та зміни їх насильницької моделі поведінки. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_1/11.pdf.

15. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами та пояснювальна доповідь. URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e>.

16. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція): Закон України № 3733-IX від 22 травня 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#Text>.

17. Іщенко-Ладна Т. Адміністративна відповідальність за сексуальні домагання в Україні у світлі

сучасного законодавства. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 3. С. 144-152. URL: <https://visnik.dduvs.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/897>.

18. Сексуальні домагання. URL: <https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1212>.

19. Види насильства. URL: <https://1547.ukc.gov.ua/dovidkova-informatsiya/protydiya-nasylstva-z-oznakoyu-stati/vydy-nasylstva/>.

20. What is Sexual Harassment. URL : <https://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/whatish.pdf>.

21. Загальна рекомендація ГРЕВІО № 1 щодо цифрового виміру насильства стосовно жінок. URL: <https://rm.coe.int/grevio-2021-20-first-general-recommendation-ukr/1680a4ad92>.

22. Sexuelle Belästigung gegenüber Frauen: Wo fängt sie an und wo hört sie auf? URL: <https://yougov.de/international/articles/19588-sexuelle-belastigung-gegenuber-frauen-wo-fangt-sie>.

23. Sexism at work: how can we stop it? URL: https://eige.europa.eu/publications-resources/toolkits-guides/sexism-at-work-handbook/part-1-understand/what-sexual-harassment?language_content_entity=en.

24. Concluding observations on the ninth periodic report of Ukraine. URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/UKR/CO/9&Lang=en.

25. Directive (EU) 2024/1385 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 on combating violence against women and domestic violence. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1385/oj>.

26. Putting an end to sexual violence and harassment of women in public space: Resolution 2177 (2017). URL: <https://pace.coe.int/en/files/23977/html>.

27. StandUp : запобігання домаганням у громадських місцях. URL: <https://www.standup-international.com/ua/uk/>.

Ковальова О. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник,
професор кафедри адміністративної
діяльності поліції
Одеського державного університету
внутрішніх справ